

Література

1. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Куклінова Т. В. Розвиток малих та середніх підприємств: проблеми аналізу та ефективності / Т. В. Куклінова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 4, Т.1(94) – С. 193–196 (0,36 д.а.).
3. Куклінова Т. В. Ефективність діяльності та стимулювання розвитку малих та середніх підприємств : [монографія] / Т. В. Куклінова // Ефективність реструктурованих господарських систем: проблеми і фактори підвищення ; [за заг. ред. В. І. Осипова]. – Одеса : Атлант, 2008.
4. Куклінова Т. В. Особливості фінансово-кредитної підтримки малих і середніх підприємств в умовах кризи : [монографія] // Економіка підприємства в умовах ринкових перетворень ; [за заг. ред. О. Г. Янкового]. – Одеса : Атлант, 2010.

Надійшла 11.03.2011

УДК 338.332

Ю. В. ЛИСЕНКО

Обласний комунальний вищий навчальний заклад «Інститут підприємництва «Стратегія», м. Жовті Води

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИВАННЯ ЯК ФАКТОРА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянутий методологічний підхід до визначення термінологічної основи інвестування як фактора економічного розвитку. Побудована термінологічна модель інвестиційної системи. Розкриті змістовні рівні базових понять інвестування.

In the article the methodological going is considered near determination of terminology basis of investing as factor of economic development. The terminology model of the investment system is built. The rich in content levels of base concepts of investing are exposed.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний процес, інвестиційна діяльність, управління, підприємство, модель, інвестиційна система.

Вступ

Економіка країни знаходиться на такому етапі розвитку, коли проблеми досягнення стабільного економічного зростання стають ключовими. Реалізація завдань розвитку ринкової економіки України, особливо у виробничій сфері, не призвела до очікуваного значного зростання ефективності виробництва як на мікро-, так і на макрорівні.

Більшість вітчизняних підприємств не має достатнього обсягу ресурсів навіть для забезпечення простого відтворення, триває фізичний і моральний знос виробничого потенціалу. Отже, в таких умовах інвестування в розвиток підприємства є однією з головних умов його життєдіяльності.

На сьогодні вітчизняні підприємства не мають потрібного теоретичного підґрунтя та методичного інструментарію щодо розробки ефективної інвестиційної політики. Негативні наслідки має недооцінка багатьма підприємцями теоретичного обґрунтування практичних інвестиційних рішень. Розвиток реформаційних процесів підтвердив неможливість такого підходу до вирішення завдань розвитку ринкових відносин. Разом з тим стає очевидною необхідність глибоких наукових досліджень усього комплексу проблем інвестиційної діяльності підприємств України [3].

Науковий аналіз проблем інвестиційної діяльності здійснений у працях багатьох українських науковців: О. Амоші, М. Білик, І. Бланка, Б. Букринського, М. Герасимчука, Н. Дадій, В. Демидовича, М. Корецького, А. Мерзляк, А. Пересади, П. Рогожина, М. Чумаченка, В. Федоренка, В. Шевчука, О. Ястремської та зарубіжних – Л. Гітмана, М. Джонка, Дж. Кейнса, Д. Норткотта, У. Шарпа [1, 3, 6, 8]. Не заперечуючи значимість результатів проведених даними авторами досліджень, необхідно відмітити, що понятійні основи інвестиційної проблематики потребують обов'язкового доопрацювання з метою впровадження теоретичних основ в практику управління підприємствами.

Метою статті є уточнення понятійної бази інвестиційної проблематики в рамках функціонування підприємств. Основним завданням є побудова послідовної термінологічної бази інвестування.

Основний розділ

В сучасних економічних умовах для керівника любого рівня (державних органів, комерційних фірм, інвесторів, кредитних установ) всю більшу значущість набуває застосування ефективних методів аналітичних досліджень і управління в області інвестиційної діяльності [2].

Інвестування як самостійна наука сформувалася відносно недавно і до тепер в економічній літературі немає єдиного розуміння й тлумачення таких основних моментів для прийняття управлінських рішень із питань інвестицій, як інвестиційний процес, сутність і структура інвестиційного ринку,

класифікація інвестицій.

Категорія «інвестиції», не дивлячись на інтенсивне вивчення інвестиційних процесів, як понятійна одиниця не має ще сталого загальноприйнятого визначення. Всі тлумачення даного поняття спираються на окрему певну сутність, властиву особливостям різних економічних наук, при цьому не завжди спостерігається одноманітність в розумінні інвестицій з боку теоретиків економічної науки, які розвивають наукові підходи для даної галузі знання, і практиків, що керуються практичними рекомендаціями для господарюючих суб'єктів. Тому така ситуація не сприяє проникненню теоретичної науки управління в практику економічного життя.

Термін «інвестиції» походить від англійського слова «to invest», що означає «вкладати». Проведені теоретичні дослідження дозволяють нам виділити наступні найбільш розповсюджені підходи до обґрунтування змісту цієї економічної категорії. Відповідно до першого підходу, інвестиції розглядаються як специфічний прийом фінансового менеджменту, за допомогою якого здійснюється вплив фінансових відносин на господарський процес [1].

У рамках другого підходу пропонується розглядати інвестиції, з одного боку, як частину активу бухгалтерського балансу, необхідного підприємству для нагромадження багатства (капіталу), шляхом вкладення коштів і одержання інших вигод, з іншого боку, як суму власного капіталу і довгострокових зобов'язань компанії [2]. Можна погодитись, що таке трактування поняття «інвестиції» цілком обґрунтоване самою природою інвестиційного процесу, у якому операції по вкладенню капіталу в конкретні активи (безпосередньо інвестиційні рішення) розглядаються в нерозривному зв'язку з рішеннями з пошуку джерел, визначення розмірів і оптимальної структури необхідних для проведення капітальних вкладень фінансових надходжень.

Останній, третій підхід припускає, що у визначенні поняття «інвестиції» основний акцент необхідно ставити на характеристиці конкретного економічного процесу. Така точка зору є найбільш розповсюдженою. В її основі – вказівка на предмет вкладень (що вкладати), групи об'єктів інвестиційної діяльності (куди вкладати) і мету здійснення цього процесу (навіщо вкладати).

Діалектика науки свідчить про те, що паралельно з її розвитком, як правило, розвивається і понятійний апарат, яким вона оперує. Слід зазначити, що категорія «інвестицій» ще не є достатньо «сталюю», тому вельми актуальним є встановлення понятійної бази, оперуючи якою можна розвивати економічну науку в області інвестицій.

У зв'язку з цим стає очевидною необхідність уточнення понятійної основи інвестиційної проблематики з позицій, що дозволяють не тільки конкретизувати економічний зміст понять, але при цьому дозволяють оцінити їх взаємозв'язок. Графічно базове поняття «інвестиції» може бути проілюстроване багаторівневою моделлю, показаною на рис. 1.

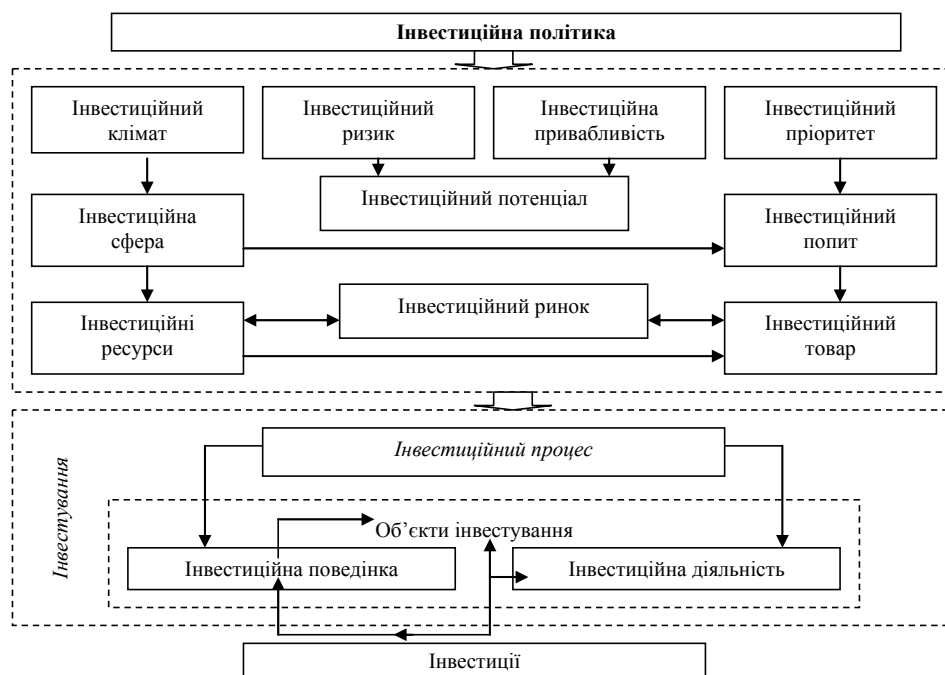

Рис. 1. Термінологічна модель інвестиційної системи

За своїм змістом «інвестиції» – це частина суспільних ресурсів, які вилучаються з поточного споживання і вкладаються у об'єкти інвестування з метою отримати позитивний ефект у майбутньому. Також «інвестиції» – це потік витрат, призначених для виробництва благ, а не для безпосереднього

споживання. Тому з точки зору інвестора, інвестиції – це відкладене споживання. Матеріалізація результатів наукового пізнання категорії «інвестиції» відбулася шляхом закріплення цього поняття в офіційних актах законодавства. Законом України «Про інвестиційну діяльність», зокрема, інвестиції визначаються як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, щокладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається значний соціальний ефект [2]. З точки зору прийняття управлінських рішень інвестиція виступає як джерело генерування ефекту підприємницької діяльності та носій фактора ризику.

Інвестиції можна класифікувати за різними ознаками, яких в науковій літературі дуже багато. Метою класифікацій інвестицій є надання повної інформації для визначення найбільш вдалого капіталовкладення. Чим більше розширити ступінь деталізації ознак класифікації інвестицій, тим більше видів інвестицій можна запропонувати. Виходячи з різного рівня здійснення інвестиційної діяльності суб'єктами інвестування, інвестиції, на нашу думку, доцільно розділити на макрорівневі, основна мета яких – забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та мікрорівневі, які здебільшого пов'язані із забезпеченням безперервності виробничого процесу на підприємстві.

У таблиці 1 розкрита змістовна сторона базових понять інвестування. На першому рівні знаходиться базове поняття «інвестиції». Методологічний підхід до визначення базового поняття дозволяє обґрунтовано підійти до понять наступного рівня (інвестування, інвестиційний процес, інвестиційна діяльність) і розмежувати їх, спираючись на семантичні особливості, оскільки ототожнення цих понять представляється не зовсім коректним. Методологія прийняття рішень у сфері інвестування містить формування категорій інвестиційного процесу та систему показників, що характеризують їх зміст.

Таблиця 1

Змістовні рівні базових понять інвестування

Поняття	Зміст поняття
Перший рівень	
Інвестиції	Частина суспільних ресурсів, які вилучаються з поточного споживання і вкладаються у об'єкти інвестування з метою отримати позитивний ефект у майбутньому
Другий рівень	
Інвестування	Вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення
Інвестиційний процес	Процес накопичення, трансформації, вкладення і використання інвестиційних ресурсів з метою отримання позитивного ефекту
Інвестиційна діяльність	Дії учасників інвестиційного процесу, що здійснюються у зв'язку з накопиченням, трансформацією, розміщенням, вкладенням і використанням капіталу, направлена на отримання максимального позитивного результату
Об'єкти інвестиційної діяльності	Новостворювані і модернізовані фонди і оборотні кошти, грошові внески, цінні папери, науково-технічна продукція, об'єкти власності, майнові права, права на інтелектуальну власність
Суб'єкти інвестиційної діяльності	Інвестори, замовники, виконавці робіт, користувачі об'єктів інвестиційної діяльності, постачальники устаткування, фінансово-кредитні організації, інвестиційні фонди
Третій рівень	
Інвестиційна сфера	Сукупність господарюючих суб'єктів, що взаємодіють і взаємопов'язані між собою в процесах накопичення, вкладення і ефективного використання капіталу з метою його розширеного відтворення
Інвестиційний ринок	Сукупність економічних відносин між продавцем і покупцем інвестиційних благ, процес руху яких відображає економічні інтереси і потреби вказаних суб'єктів
Інвестиційний товар	Об'єкти інвестиційної діяльності, що задовольняють технологічні і відтворювальні потреби економіки і створюють передумови для випуску нових товарів
Інвестиційний попит	Така кількість інвестиційних ресурсів (інвестиційних товарів), яку можуть придбати учасники інвестиційного процесу, обумовлена, з одного боку, їх потребами і цілями розвитку, а з іншого боку, можливостями використання і ризиками
Четвертий рівень	
Інвестиційний потенціал	Здатність інвестиційної сфери реалізувати можливість інвестиційних ресурсів в цілях досягнення максимального позитивного результату функціонування економічної системи
П'ятий рівень	
Інвестиційний клімат	Система відносин, що формуються під впливом умов інвестиційної діяльності, яка відображає можливості з розширення інвестиційної діяльності і умов діяльності інвесторів
Інвестиційний ризик	Вірогідність втрати інвестицій і (або) доходу від них; об'єктивні обмеження, що перешкоджають реалізації можливостей по залученню інвестицій
Інвестиційна привабливість	Об'єктивні можливості і обмеження, які обумовлюють інтенсивність інвестиційної діяльності
Інвестиційний пріоритет	Напрямок (об'єкт) інвестування, що володіє певним статусом відповідно до принципів і критеріїв його відбору і визначається цілями соціально-економічного розвитку
Шостий рівень	
Інвестиційна політика	Сукупність відносин між законодавчими і управлінськими структурами регіону і суб'єктами інвестиційного процесу з приводу формування правових, економічних і організаційних засад його регулювання з метою забезпечення розширеного відтворення в економіці

Немає однозначної думки і щодо визначення термінів «інвестиційна діяльність» та «інвестиційний процес». А. Пересада звужує трактування інвестиційного процесу до поняття інвестиційної діяльності, тобто зводить його до «... обґрунтування і реалізації інвестиційних проєктів» [6]. Таке визначення, на нашу думку,

також дає однобічне уявлення про інвестиційний процес і фактично зводить його до інвестиційного проекту.

Будь-який процес завжди пов'язаний із закономірним розвитком, у свою чергу діяльності не завжди притаманна закономірність, оскільки вона може носити і неорганізований хаотичний характер. Крім того, діяльності притаманні тільки окремому суб'єкту, якого можна охарактеризувати набором ознак і побудувати систему відповідних показників. Процес же може бути як результатом діяльності, так і бездіяльності, тобто діяльності з мінусом.

Таким чином, інвестиційну діяльність й інвестиційний процес слід розглядати як дві сторони одного цілого, враховуючи особливості їх прояву і взаємозв'язку на різних рівнях.

Виділення поняття інвестиційної діяльності на даному рівні опису веде за собою введення понять, що характеризують учасників процесу і наочну сторону діяльності, – об'єкти і суб'єкти. Проте недостатність теоретичного дослідження такої категорії як інвестиційна поведінка в системі економічних понять істотно знижує можливості пізнання і використання всього комплексу інвестиційних процесів.

У поняттях третього рівня головним чином відображається факт взаємодії і взаємозв'язку суб'єктів інвестиційної діяльності, які створюють цілісність, і володіють властивістю інтегративності. Це дає нам підставу представляти інвестиційну сферу як систему, інтегративність якої виявляється в тому, що тільки в умовах взаємодії учасників інвестиційного процесу створюються найважливіші передумови розширеного відтворення в регіоні. Інвестиційна діяльність здійснюється на інвестиційному ринку, де відбувається купівля-продаж специфічного товару, який приймає форму інвестиційних ресурсів або інвестиційних товарів.

Виділення поняття «інвестиційний потенціал» в рамках четвертого рівня дозволяє розглядати важливу властивість інвестиційної системи, що виявляється в її здатності реалізувати можливості інвестиційних ресурсів.

Дослідження об'єкту як системи в методологічному плані залежить від аналізу умов його існування. Середовище, в якому функціонує інвестиційна система, може бути охарактеризована сукупністю умов загальноекономічного, фінансового, політичного, соціального, демографічного, інфраструктурного, нормативно-правового характеру. У деяких роботах дана сукупність умов визначається як інвестиційний клімат. З поняттям «інвестиційний клімат» тісно пов'язані й інші поняття – складові п'ятого рівня [7].

Інвестиційний клімат – поняття досить широке. Воно охоплює все те, на що звертає увагу інвестор, коли оцінює, наскільки сприятливі чи несприятливі умови для вкладення капіталу у певний регіон, враховуючи ідеологію і політику, економіку і культуру.

Поняття інвестиційного клімату з огляду на його складність і комплексність, необхідно розглядати на макро- і мікроекономічному рівнях і оцінювати на основі визначення загального підприємницького ризику. Сукупність інвестиційних ризиків всебічно характеризує інвестиційний клімат від найнесприятливішого до найсприятливішого.

Вершину ієрархії представлено поняттям «інвестиційна політика», під якою розуміють сукупність відносин між державними органами влади і управління та суб'єктами інвестиційного процесу з приводу створення економічних, організаційних і правових основ його регулювання. Змістовна сторона даного поняття відображає регулюючі дії, за допомогою яких держава не тільки створює умови, потрібні для нормального перебігу відтворювального процесу, але за необхідності прямо або опосередковано впливає на нього.

Висновки

У статті поставлено та вирішено наукову проблему, що полягає в аналізі теоретико-методологічних засад дослідження категорій інвестування; адаптації існуючих термінів та понять до потреб інвестування. Проведене дослідження дає можливість розкласти інвестиційну систему на більш прості, детерміновані підсистеми і визначити рівні її існування.

Таким чином, підводячи підсумки, необхідно зазначити, що удосконалення понятійної бази, яка відображає сутність інвестування, сприяє впровадженню теоретичних основ в практику управління підприємствами та розвитку економічної науки в області інвестицій, що призведе до забезпечення стійкого розвитку та підвищення конкурентоспроможності українських підприємств.

Література

1. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент : [підручник] / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва. – К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2003. – 398 с.
2. Гукалюк А. Ф. Інвестиційна привабливість як чинник підвищення конкурентоспроможності території / А. Ф. Гукалюк, І. М. Іванович // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 167–173.
3. Демидович В. В. Дослідження й регулювання існуючих підходів до оцінки інвестиційних процесів / В. В. Демидович // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2006. – № 2. – С. 51–55.
4. Сорока М. В. Оцінювання інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства на основі системи індикаторів / М. В. Сорока // Вісник НУВГП «Економіка». – Рівне, 2008. – Част. 5. – Вип. 4(44). – С. 476–483.

5. Олександренко І. В. Оцінка інвестиційного потенціалу регіонів / І. В. Олександренко // Регіональна економіка. – 2009. – № 3. – С. 80–91.
6. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
7. Просович О. П. Понятійний апарат економіки інвестицій в Україні / О. В. Просович // Вісник НУ «Львівська політехніка». Вип. 448. Проблеми економіки та управління. – Львів, 2002. – С. 223–226.
8. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент : [навч. посібник] / В. Г. Федоренко. – [2-е вид., доп.]. – К. : МАУП, 2001. – 280 с.

Надійшла 18.03.2011

УДК 658:330.131.7

В. В. ЛУК'ЯНОВА

Хмельницький національний університет

РІЗНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ МЕЗОРИЗИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті запропоновано і обґрунтовано використання показника «ризикова перевага» для оцінки не лише ризику, а й ефективності функціонування об'єкта діагностики. Практичне застосування даного показника показано на прикладі оцінки галузевих і регіональних ризиків України.

In the article the use of index is offered and grounded «risk advantage» for an estimation not only of risk, but also to efficiency of functioning of object of diagnostics. Practical application of this index is shown on the example of estimation of a particular branch and regional risks of Ukraine.

Ключові слова: ризик, оцінка, галузевий ризик, регіональний ризик, рівень ризику, ефективність, ризикова перевага.

У кожного менеджера індивідуальне відношення до ризику. Одні віддають перевагу рішенням, які супроводжуються високим рівнем ризику, інші прагнуть в будь-якому випадку мінімізувати ризик, який вони вимушені прийняти. Схильність чи несхильність менеджера до ризику залежить від психологічних рис його характеру, ставлення до ризику в колективі, інших факторів, які зумовлюються переважно неекономічними причинами. Залежно від схильності чи несхильності до ризику менеджер (особа, що приймає рішення) віддає перевагу рішенням з більшим чи меншим його рівнем. Несхильний до ризику менеджер обирає рішення (сегменти діяльності, інвестиційні проекти), за яких підвищення ризику обов'язково супроводжується підвищенням очікуваної доходності. Схильний до ризику менеджер може зупинитись на рішеннях, що характеризуються підвищенням ризиком і супроводжуються тимчасовим погіршенням рівня доходності, якщо в майбутньому є імовірність отримати значний прибуток.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів управління підприємствами в умовах невизначеності та ризику внесли праці вітчизняних і зарубіжних економістів: О. Альгіна, І. Балабанова, А. Буянова, В. Вітлінського, В. Гранатурова, А. Камінського, Г. Клейнера, Ф. Найта, Е. Уткіна, В. Черкасова, Д. Штефанича та ін.

При обґрунтуванні конкретних рішень необхідно враховувати величину очікуваної доходності (покращення чи погіршення показників, що відображають ефективність функціонування об'єкта дослідження), оскільки рівень ризику характеризує не майбутній стан об'єкта (або доходів від прийняття певних ризикових рішень), а тільки його відхилення від очікуваної величини.

При цьому порівнюють показник ефективності функціонування об'єкта (оцінку його стану) з рівнем ризику. Залежно від суб'єкта і об'єкта діагностики, оцінка ризику на різних рівнях (макро-, мезо- чи мікрорівні) може здійснюватись за кількома варіантами, кожний з яких потребує вибору конкретного показника ефективності. Розгляд варіантів дослідження надамо на прикладі мезорівні, рухаючись від загального (вид діяльності, області) до часткового (підприємство).

Мезоризик (галузевий, регіональний) характеризується рівнем предметної та технологічної спеціалізації продукції галузі, певного регіону, капітальних вкладань, концентрації виробництва та ін. Більш детально особливості ризиків на мезорівні бути розглянуті у [1, с. 47–50].

Будь-яке підприємство як конкретний об'єкт господарювання може мати три точки прив'язки:

1) видова – підприємство прив'язане до певного виду економічної діяльності (сектора, галузі) економіки за основним видом діяльності не тільки особливостями продукції (робіт, послуг), що виробляється, а й наявною технікою і технологією, можливостями постачальників і смаками споживачів, внутрішнім потенціалом галузі;

2) просторова – підприємство територіально розміщене у певній місцевості, на його діяльність безпосередньо впливає регіональне середовище (інвестиційний клімат, робота органів державної влади і управління, система комунікацій, соціальні та демографічні проблеми, кліматичні умови та екологічні проблеми тощо);

3) часова – підприємство базується на створеному в минулому потенціалі, функціонує у поточних умовах господарювання, спрямоване на майбутні зміни.